

УДК 378.22

Тетяна Сущенко

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освіти та управління
навчальним закладом Класичного приватного університету, Запоріжжя, Україна

E-mail: t.sushchenko@mail.ru

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС, СТИМУЛЮЮЧИЙ МАГІСТЕРСЬКУ ПІДГОТОВКУ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ

Анотація: У статті науково обґрунтовується актуальність та необхідність створення особливого магістерського педагогічного процесу, спрямованого на підготовку викладача вищої школи, який базується на принципах гармонійного поєднання духовної взаємодії, професіоналізму, діалогічної культури навчальних стосунків та інтелектуальної співтворчості його суб'єктів.

Висвітлено концептуальні підходи до оптимізації професійної підготовки викладачів ВНЗ з урахуванням нових функцій вищої школи. Акцентується увага на тому, що ВНЗ мають стати не предметними, а особистісними по суті, по змісту, професійним цінностям. Йдеться про переоцінку всіх його компонентів у світлі нової духовно-перетворювальної функції, що радикально змінює зміст самої суті вузівського педагогічного процесу, ставлячи в центр уваги не предмет, не зміст і навіть не метод, а особистість фахівця.

Ключові слова: вища школа, магістерський педагогічний процес, викладач, духовна взаємодія.

Tetiana Sushchenko

Doctor of Education, Professor, Professor of Academic Department of Education and Educational Institution Management at Classic Private University, Zaporizhzhya, Ukraine

E-mail: t.sushchenko@mail.ru

PEDAGOGICAL PROCESS, WHICH INDUCES MASTER PREPAREDNESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTE TEACHERS

Abstract: The timeliness and necessity of creation of special master pedagogical process is grounded in the article. This process is directed on the preparedness of high school teacher and is based on the principles of harmonic combination of spiritual interaction, professionalism, educational relations dialogical culture and intellectual co-creation of its subjects.

The conceptual approach to professional preparedness optimization/refinement of higher education institute teachers is featured taking into account new functions of high school. It is emphasized that higher educational institutes (HEI) should become not objective, but personalized by definition, by content and professional values. It is referred to reevaluation of all its components in view of new spiritual and transformation function, which changes in

© Тетяна Сущенко, 2016

essence the content of pedagogical process definition itself, focuses not on the subject, content and method, but on the personality of master.

Key words: *high school, master pedagogical process, teacher, spiritual interaction.*

Татьяна Сущенко

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС, СТИМУЛИРУЮЩИЙ МАГИСТЕРСКУЮ ПОДГОТОВКУ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация: *В статье научно обоснована актуальность и необходимость создания особенного магистерского педагогического процесса, направленного на подготовку преподавателя высшей школы, базирующегося на принципах гармонического единства духовного взаимодействия, профессионализма, культуры учебных отношений, интеллектуального сотворчества.*

Предложено концептуальные походы к оптимизации профессиональной подготовки преподавателей высшей школы с учетом новых функций высшей школы. Акцентируется внимание на том, что ВУЗ должны стать не предметными, а личностными по существу, по содержанию, профессиональным ценностям. Речь идет о переоценке всех его компонентов в свете духовно-преобразовательной функции, что радикально меняет смысл самой сути вузовского педагогического процесса, поставив на первое место не предмет, не содержание и даже не метод, а личность специалиста.

Ключевые слова: *высшая школа, магистерский педагогический процесс, преподаватель, духовное взаимодействие.*

Tetiana Sushchenko

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Pedagogical process, which induces master preparedness of higher education institute teachers”

The process of high school teachers preparedness in master course condition is analyzed; the main branch of this preparedness is emphasized as master pedagogical process, its peculiarities and methodical ways.

The author’s definition of master pedagogical process, which meet the urgent high school and society requirements taking into account the culture civilization is grounded the article.

As a desired ideal this phenomenon is determined as the process of purposeful spiritual mutual enrichment of teachers and master’s students in the conditions of encouraged psychological climate of interactions, dialogical culture and intellectual co-creation.

Such definition of master pedagogical process is explained by its special purpose, tasks, functions and destination. This process is made to create the conditions for full spiritual forces self-affirmation of its subjects, to give the maximum freedom of creative advancement, to awaken master’s students’ aspiration to endorse the own notion at their professional self-determination and to definitize it in such notions as high school proclivity for future, increasing of social status of future specialist with higher education, its professionalism, life plans, system of near purposes and methods of its achievement.

The consideration of master pedagogical process as an entire system of teacher personality formation in life specific conditions – in the field of professionalization has the prin-

cial meaning. The most indicative peculiarities of this field are unforced, surpassed professional and scientific self-expression, free choice of forms and means of action, use of them on your own, guided by internal motives.

It is proved that master pedagogical process can be equal to educational one, it is consistent to consider it as the process of professional and creative interaction, in which the main part are the phenomena of professionalism, empathy, attraction, reflexive autoregulation etc., taking into account that master constituency is the professional association on the base of common interest to professional and creative activity, which is similar by its form to association of solving the problems important for development of professional potential and theoretical and pedagogical tasks. Such association denies the functional approach to master personality, one-sidedness, fragmentariness, intellectual overload of pedagogical process.

The important principals of master pedagogical process are its innovativeness, individualization, voluntariness, co-creation priority, development and self-development unity, emotion attractiveness of interpersonal relationships.

In article it is proved that methods of master pedagogical process can't be regulatory due to this. It is based on perception and accounting of topmost achievements and master profession directions, motivation and desires, mood and master constituency psychological state, which stipulate teacher to reconstruct his own methodological approaches as appropriate. The absence of general and united approaches, accurate educational plans and methods is the important condition of method creative freedom providing. Methodological recommendations are developed and renovates on the base of modern scientific views on profession according to changes which happen in society life.

In master pedagogical process masters do not simply recreate the knowledge that they learned, (e.g. culture or social experience). Due to their unicity, singularity they develop it, add and improve. It is the base of creative professional behavior law and peculiarity of pedagogical process method in master courses condition, which is grounded on any encouragement of miscellaneous professional and creative self-expression of master, wealth of impressions, creation of special predicted and "specially created optimal situations", which are the source of efficient creative activity and professional community.

The optimum performance of master pedagogical process is provided by capability and skill of its organizers to "attract by talent", to encourage masters to develop and enrich spiritually their own set of values, to fulfill the pedagogical process by such professional and creative activity, which has significant spiritual, social, scientific and pedagogical meaning.

Conclusions of the research. Indicated peculiarities of master pedagogical process stipulated the construction of its entire structure with the following four positions:

1. Integral personality of teacher is formed in integral pedagogical process and suppose the harmony of pedagogical influences.

2. The notion "process" means the motion to final goal – to professionalism.

3. Pedagogical process in master course is equal to notion "creative process".

4. Pedagogical process, directed on the development of HEI teacher professionalism, should be based on learning its internal world and on the laws of creative behavior, when master does not recreate the knowledge, that he learns, but due to his unicity, the mutual spiritual enrichment in the conditions of dialogical culture in co-creation with the teacher to develop in a quality manner the learned knowledge, culture and himself.

Article emphasizes the necessity of changes to traditional approaches existing system for definition of pedagogical basic notions, particularly accomplishment and education, on its isolation and absence of constitutional connections. It is proved that nowadays notion "peda-

gological process” does not only connect them constituently, but satisfies the society fundamentals and worldwide culture civilization tasks by its consistency.

The high school purposes, tasks, functions and its destination are changing. HEI, which works for future, should become not objective, but personalized by definition, by content, directed to human personality, on the highest level of human relations culture, on the humanization of HEI educational process, revaluation of all its components in view of new spiritual and transformation function, which changes in essence the content of pedagogical process of highly professional specialists.

Постановка проблеми в загальному вигляді. За будь-якої інформатизації чи комп'ютеризації ніколи не зменшиться роль викладача в духовному розвитку особистості, в професійній підготовці висококваліфікованого спеціаліста. Тому становлення магістратури в Україні з підготовки викладачів вищої школи служить консолідації та стабілізації розвитку внутрішніх можливостей давно назрілої педагогізації суспільства, авансує початок розвитку нового захоплюючого вузівського середовища й педагогічного процесу, що уможливорює формування високого професіоналізму викладача.

Динаміка змін, що відбуваються в сучасному суспільстві, нові висоти соціального прогресу неможливі без викладача, здатного до швидких соціальних і психологічних перебудов.

Вагомі й швидкі успіхи досягаються там, де викладачами вузів на озброєння беруться нові педагогічні технології високоякісної професійної освіти, спираючись на які, вони мають змогу успішно готувати студентів до продуктивної кваліфікованої праці, гарантуючи і програмуючи її якість, відповідальність випускників, своїх студентів, за раціональність своїх нововведень, «відповідно до тих суспільних вимог, викликаних кардинальними змінами суспільного життя» [3, с.60].

Втім, український викладач вищої школи, на жаль, сам не має на сьогодні належної професійної освіти.

Суспільству потрібен викладач із загостреним сприйняттям нового знання, підвищеною схильністю до сміливих психологічних рішень і доцільного ризику, особистість гуманна й високоосвічена, здатна виявляти оптимальну активність і відповідальність у розвитку власних творчих здібностей.

Назріла необхідність у масовому розвитку й примноженні такого творчого потенціалу викладачів, які мають власні критерії будівництва в собі і в інших нових, дедалі більш досконалих форм людського життя й стосунків [4, с.12].

У рамках традиційного вузівського навчання, орієнтованого в основному на запам'ятовування, це завдання не може бути реалізованим. Потрібна переоцінка колишньої концептуальної стратегії усієї системи безперервної освіти, зміна існуючих теоретичних моделей підготовки викладацьких кадрів, розуміння суті й призначення педагогічної професії в умовах оновлення усіх сфер життя суспільства, різкого підвищення якості підготовки викладачів, модернізації змісту додаткової магістерської підготовки, вдосконалення діяльності усіх ланок магістратури.

Особливої уваги потребує вдосконалення магістерського педагогічного процесу, в якому майбутній викладач, навчаючись, відчув би себе повноцінним педагогом, отримав велику зацікавленість у професійному зростанні, упевненість у тому, що за умови успішної своєї діяльності він може просунути у професійному статусі чи отримати підвищення.

Тому на наших очах під впливом нових вимог і умов життя професія викладача набуває нових функцій і якостей, стає більш складною й відповідальною. Високопро-

фесійний, люблячий свою справу викладач є великою цінністю для вищого навчального закладу, для студентів, держави.

І це не випадково. Педагогічна конституція Європи встановлює принципи узгодженої трансуніверситетської політики, регламентує педагогічну діяльність та визначає загальний механізм підготовки педагогічних кадрів в системі європейських цінностей, норм і пріоритетів. Головними серед них є демократія, права людини, миролюбство, екологічна безпека, толерантність і справедливість [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях Андрущенка В.П., Балла Г.О., Беха І.Д., Гончаренка С.У., Волкової Н.П., Зязюна І.А, Корсака К.В., Кременя В.Г., Лугового В.І., Михальченка М.І., Пономарьова О.С., Романовського О.Г., Савченко О.Я., Семиченко В.А., Сисоевої С.О., Сластьоніна В.О. та інших вказується на необхідність упровадження у вищих навчальних закладах реформ, завдяки яким стає можливою модернізація професійної підготовки викладачів.

Мета статті – висвітлити концептуальні підходи до оптимізації професійної підготовки викладачів в умовах магістратури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Змінюються цілі, завдання, функції вищої школи, її призначення. Вищі навчальні заклади, які працюють на майбутнє, повинні стати не предметними, а особистісними щодо суті, змісту, зорієнтованими на людську індивідуальність, на найвищу культуру людських відносин.

Звідси – перший шлях вдосконалення процесу професійної підготовки викладачів вищої школи, спрямованої на гуманізацію вузівського навчального процесу, переоцінку всіх його компонентів у світлі духовно-перетворювальної функції, що радикально змінює зміст самої суті вузівського педагогічного процесу, який центром уваги робить не предмет, не зміст і навіть не метод, а особистість.

У такій ситуації організатори магістратури зобов'язані виступити як науковці, які покликані розв'язувати нову етичну проблему, що вимагає від них відповідної громадянської позиції й духовної самокритики. Практично це має такий вигляд: викладач магістратури, захоплюючи своїх слухачів цікавою навчальною метою, постійно оцінює особистий досвід і завжди знаходиться у стані внутрішнього морального самоконтролю. У протилежному разі станеться відчуження знань від особи і вони залишаться для магістрантів простою навчальною дисципліною, що помітно звужує предмет магістерського навчання.

Для гармонійного засвоєння магістрами педагогічних знань необхідний досвід спільної з викладачем творчої співдіяльності й система мотивованих соціально ціннісних ставлень до нового розуміння соціальної ролі магістра, його іншого статусу. Тільки за цієї умови відбувається оптимальне духовно-практичне засвоєння необхідної інформації, гуманізація магістерського педагогічного процесу.

Інший шлях удосконалення магістерської підготовки викладачів вищої школи – надання навчальній праці яскравої дослідницької активності, її спрямованості на сучасне вирішення нової педагогічної проблеми.

Як правило, такий процес супроводжується розгорнутими й доступними колективними пропозиціями, пошуками кращих, найефективніших рішень, аналізом паростків новаторського підходу. Магістерський педагогічний процес у такому разі природно й непомітно для слухачів перетворюється на науковий пошук, у якому в наявності всі його атрибути: сумнів, гіпотеза, аналіз, виявлення, дослідження, а в результаті – корекція педагогічних установок, постановка нових завдань та їх вирішення в умовах, які стимулюють його нову колективну форму.

Такий магістерський педагогічний процес нами розглядається як вища форма соціально значущої діяльності викладача, бо сам він виступає тут як безпосередній творець і "розроблювальник" навчальних тем, професійних ситуацій, методичних посібників і рекомендацій; його діяльність у своїй основі спрямована на «пробудження» повної самостійності й потягу до своєрідності, раціональності та пошуку різноманітних прийомів навчання і виховання.

Тому педагогічний процес у магістратурі ми розглядаємо як цілеспрямовану й керовану співтворчість викладачів і магістрантів, яка ґрунтується на несподіваному висвітленні багатоваріантних оптимальних та оригінальних педагогічних завдань і рішень.

Таке визначення магістерського педагогічного процесу зобов'язало сформувати його найважливіші завдання, зокрема такі, як:

- формування професійної установки магістрів;
- створення атмосфери відкритого й вільного творчого змагання, дискусійності, сприятливих навчальних міжособистісних відносин;
- з допомогою психологічно доцільної технології (переконуючого впливу, атракції, "феномена соціальної орієнтації» та ін.) формувати високоморальні професійні установки й особистісні позиції, перетворюючи їх у професійну систему цінностей.

Цим пояснюється розроблення нами особливостей педагогічного процесу в системі магістерської підготовки, спрямованого на розвиток високого рівня професіоналізму, яка надалі, за результатами нашого дослідження, більшою мірою буде приймати на себе не тільки науково-методичні й пізнавальні функції, а й професійно-духовні. Це єдина система, у якій науково-дослідна діяльність викладачів і магістрантів безпосередньо й органічно поєднується з гострохарактерними проблемами вищої освіти, яка сприяє стимулюванню цілеспрямованого, безперервного духовного саморозвитку викладачів, що вимірюється високою культурою професійної співтворчості суб'єктів магістерського педагогічного процесу, мистецтвом професійного самовдосконалення, активним творчим самовиявленням.

Звідси – визначені нами на основі тривалих досліджень наступні особливості магістерського педагогічного процесу й основні напрямки адаптації викладачів до умов сучасного соціуму:

- забезпечення на своїх заняттях духовно-інтелектуальної взаємодії та співтворчості, у результаті якої виникає безліч педагогічних знахідок, ідей і пропозицій;
- розвиток у магістрантів стереотипу прагнення до новизни, нестандартного погляду на педагогічні проблеми, на професіоналізм та існуючий соціум у сфері професійної діяльності;
- підготовка студентів магістратури до переоцінки колишнього професійного досвіду, перегляду усталених педагогічних позицій;
- спонукання їх до переосмислення власних та загальнокультурних запитів; готовність на їх основі до нових пошуків шляхів професійного самовдосконалення;
- досягнення магістрами особливого якісного стану у стилі, поведінці й відносинах, що виявляється у взаємній концептуальній «доробці» один одного, особливій творчій атмосфері навчального спілкування, умінні доброзичливо сперечатися, слухати, об'єктивно, без побоювання висловлювати будь-яку думку;
- спрямування викладацької діяльності на посилення професійної упевненості, зменшення пристрасті до негативів; на серйозні зрушення у свободі вибору доцільних, науково обґрунтованих педагогічних засобів;
- цілеспрямоване й активне відкриття та розвиток індивідуального внутрішнього духовного потенціалу магістрів, особливо таких їхніх якостей, як: спокійно-творче

ставлення до змін і адаптація до них, до співставлень та гіпотез, різного роду творчих випробувань тощо;

– залучення магістрантів до наукового обґрунтування своїх, природно створених точок зору на професію.

Існуючі особливості відрізняють педагогічний процес від системи традиційного вузівського тим, що тут не тільки навчають зрілих людей, але й переучують їх, допомагають долати опір раніше сформованим стереотипам, пробуджують індивідуальне ставлення до них.

У цій роботі не можна проігнорувати увесь попередній досвід магістрантів, їхній стиль уміло використовувати його (досвід) з метою подальшого професійного просування, враховуючи той факт, що в процесі магістерської підготовки кадрів нові педагогічні знання не сприймаються на віру, навіть якщо вони підкріплені позитивними фактами застосування на практиці. Старий досвід часто стає бар'єром на шляху до нових знань.

Пояснюється це тим, що все нове вимагає додаткових витрат часу на переучування і пристосування, сама психологічна перебудова об'єктивно пов'язана з певними зусиллями. Тому навіть аргументовані докази на користь необхідності й доцільності додаткових зусиль в освоєнні нового знання не завжди сприяють подоланню такої суперечності.

Щоб зменшити або виключити негативні ефекти упереджень, слід так організувати педагогічний процес, щоб підвести магістрів до їх усвідомленої відмови від стереотипів. Досягти цього можна завдяки спільному творчому пошуку педагогічної істини, колективному розумінню користі й вигоди вчасної відмови від минулих стереотипів. Однак особливістю цієї взаємодії є й те, що в магістерській аудиторії нічого не можна нав'язувати. До інтелектуальної творчої співпраці має бути вироблена особлива схильність, в ній повинна бути потреба.

Без перебільшення можна сказати: усвідомлена професійна співтворчість може бути тільки там, де є гідна мета, щире її усвідомлення, спільне з викладачем педагогічне передбачення і прогнозування, спільне осмислення оптимального інструментування, делікатний вплив досвідченого й авторитетного викладача на глибокий колективний аналіз досягнутого результату, співвіднесення його з висунутими цілями тощо. Якщо все це займає пріоритетне місце в системі магістерської підготовки, тоді з'явиться нескінченна кількість викладачів-новаторів.

Наш багаторічний досвід організації педагогічного процесу в різних магістерських аудиторіях показав, що професійна співтворчість досягає мети, якщо спільний цілеспрямований пошук педагогічної істини сприяє:

- піднесенню педагогічної свідомості на більш високий професійний рівень;
- полегшенню переходу від навчання до самонавчання;
- розвитку здатності адекватно сприймати власні індивідуальні якості, точно передбачати, як вони можуть впливати на вчинки й професійну поведінку;
- стимулюванню вільнодумства, максимального емоційного залучення кожного магістра до конкретної творчої ситуації;
- тренуванню чутливості й сприйнятливості до емоційного стану інших людей;
- отриманню нових навичок активного аналізу складних і актуальних педагогічних явищ, внутрішніх властивостей і педагогічного досвіду, професійних вчинків, їх мотивів.

Отже, йдеться про створення стимулюючої системи навчання, яку магістрант сприймав би як щось надзвичайне й життєво необхідне для роботи, де він міг би сам

вибирати такі види пізнавальної діяльності, за яких відбувається постійний пошук оптимальних, розрахованих на перспективу педагогічних рішень.

Критичний аналіз педагогічних аргументів, що висуваються на користь стимулюючої системи підготовки магістрантів, зумовлений переконаністю в тому, що тільки вона може сприяти створенню індивідуально-модифікованих форм професійної підготовки, працювати на розвиток індивідуально-творчих здібностей.

І ще одна особливість. Оскільки викладач працює в духовній сфері, мова повинна йти не стільки про навчання, скільки про активну його перетворюючу функцію, за якої педагогічні знання сприймаються через індивідуальний досвід слухачів, їхню поточно-мотиваційну установку.

У цьому зв'язку реорганізація системи магістерської підготовки повинна починатися зі скасування існуючого стереотипу ставлення до викладача як до опосередкованої особистості, з прискорення пошуку шляхів спонукання до професійного самовдосконалення магістрантів як яскравих і самобутніх індивідуальностей.

Дуже важлива умова успіху такої реорганізації: постійно працювати в магістратурі з усіма і з кожним окремо.

Психологи справедливо стверджують: «Ми не є "іграшкою наших генів", «ані продуктом середовища», ми є і те, й друге, а крім того, ми потенційні і свідомі творці, активні суб'єкти власного розвитку». Тому учення не повинно зводитися до набуття знань і умінь, воно насамперед має розвивати здатність свідомо керувати своїми професійними діями, вказувати шляхи досягнення передбачуваних гідних педагогічних цілей, що висуваються, ґрунтуючись на прийнятих суспільством ідеалах і цінностях, з якими магістранти співвідносять свій життєвий шлях у цілому.

Слід пам'ятати, що педагогічний процес у магістратурі ніколи не починається «з нуля». У слухачів добре розвинуте вибіркове й свідомо-критичне ставлення до пропонованого педагогічного знання. Вони або "присвоюють" його, або відкидають.

У ситуації професійної співтворчості, коли магістри є суб'єктами активного впливу на хід педагогічного процесу, викладач і магістр разом піднімаються на новий, вищий ступінь творчості. Самі того не помічаючи, вони, за певних умов, є творцями нового педагогічного знання.

Тут неминуче спрацьовує важливий педагогічний закон: чим активніша участь магістрантів у творчо-перетворювальній педагогічній діяльності, тим швидше й успішніше навчання переходить у професійне самонавчання й самовдосконалення. У цьому ми вбачаємо дуже важливу специфічну роль розвитку педагогічної творчості та професіоналізму.

Однак сам процес розвитку професіоналізму та творчості непростий. Говорячи про складний взаємовплив мотиваційних і когнітивних компонентів на розвиток професіоналізму та педагогічної творчості у навчальній діяльності, слід всіляко уникати надмірного спрощення причинних зв'язків між ними. Справа в тому, що не завжди позитивна мотивація на навчальних заняттях у магістратурі однозначно сприяє творчому переосмисленню стереотипів у конкретних випадках і ситуаціях.

Ефективні внутрішні зв'язки цих компонентів опосередковуються через безліч інших впливів, включаючи усвідомлену творчу діяльність адміністрації, всього колективу ВНЗ.

Не можна закривати очі й на той факт, що багато творчих викладачів усе ще у темпах підвищення професіоналізму залежать від далеко не творчих керівників, які інколи дозволяють собі заохочувати сірість окремих педагогів у викладанні, ставлячи їх

на один шабель із талановитими й творчими колегами. З цієї причини знецінюється багато нерозкритих, а часом і згублених педагогічних обдаровань.

Втім, є всі підстави стверджувати: професійна співтворчість у процесі магістерської підготовки різко підвищує її результати. Вона допомагає викладачеві розібратися у вічному запитанні: чому педагоги зі знанням, досвідом і навіть із щирим бажанням професійно працювати, успішно робити свою педагогічну справу, роблять її по-різному.

Вчитися професіоналізму й співтворчості тільки за педагогічними підручниками – усе одно, що намагатися оволодіти таємницями майстерності піаніста за самовчителем. Педагогічна співтворчість вимагає великого емоційно-інтелектуального напруження, мобілізації уваги до людини, колективу, з яким викладач вступає у професійне спілкування. Велике значення має взаємне бажання й потреба у чомусь глибоко розібратися, переосмислити наявність старого досвіду, а за вагомих і переконливих доказів – відмовитися від колишніх хиб і помилок.

Результати нашого дослідження доводять: з цією метою корисно й доцільно збиратися разом для повноцінного професійного діалогу, відвертого з'ясування гострих актуальних проблем чи суперечливих питань. Але й діалог сприяє співтворчості тоді, коли актуальні питання пропонуються в якості усіма зацікавленого колективного аналізу з позиції моральності, загальнолюдських цінностей.

Тоді знайдуться підстави для обміну думками, пристрасної "боротьби" різних сил, виникне бажання звірити свої погляди й орієнтири з загально-педагогічними уявленнями, поділитися враженнями власного бачення проблеми, прагнення критично осмислити сказане іншими. Інакше кажучи, в діалозі існує обумовлене чекання творчої взаємодії, результатом якої є професійна співдружність і особливий внутрішній духовний зв'язок.

Для викладача – це ще й полігон для вдосконалення майстерності професійної взаємодії, яка активізує думку магістрів, пробуджує у них бажання зацікавлено сперечатися, відверто говорити з викладачем, природно й легко пізнавати його науку, робити педагогічний процес захоплюючим і оптимальним з точки зору педагогічних цілей. У діалозі невимушено й непомітно викладач і магістр змінюють свої застарілі позиції, вдосконалюючи власну професійну майстерність.

Виписати особливі ліки для кожної ситуації і для всіх обставин не можна. Проте є важливою педагогічна умова, яка пов'язана з орієнтацією на різноманітність типів магістрантів та їхні професійні інтереси, між якими встановлюються типові групові контакти. Для кожної групи проектується педагогічні засоби, за допомогою яких усі групи включаються в активний педагогічний процес в умовах магістратури.

З цією метою бажано виконати з магістрами одне нескладне міні-дослідження, звернувшись до них з таким, наприклад, запитанням: "До якої групи викладачів /за Я. Коломенським/ Ви себе віднесете? Прислухайтеся до самих себе: чи здатні Ви зробити так, щоб голоси усіх груп вами були почуті"? Запропонуйте такі типові групи.

Перша – позитивна група викладачів. Викладач любить свою важку роботу і своїх слухачів, вважає їх своїми співпрацівниками й колегами, щільно, компактно виявляє це у своїй поведінці в словесній формі "тепло – тепло".

Друга – негативна група ("холодно – холодно"). Викладач цього типу не любить тих, з ким працює, і його робота для нього обтяжлива. При цьому він відверто виявляє "негатив" у поведінці: рідко радить, але часто карає; рідко допомагає – часто вимагає; неохоче хвалить – з задоволенням вказує на помилки.

Третя – це викладачі, які в душі люблять свою справу і своїх слухачів, але, спостерегаючи за ними, важко в це повірити (у душі – тепло, а зовні – "холодно"). Суворий погляд, вимогливий голос, стримані жести. Такий викладач зайвий раз не посміхнеться. Доброту й теплоту до людей виявити не вміє. О.С. Пушкін про таких викладачів писав «Вздыхать и думать про себя: когда же черт возьмет тебя?»

Після спеціально організованого роздуму й колективного обговорення доцільно перейти до розв'язання найважливішого завдання: створення Програми професійного самовдосконалення.

Таким чином, організація навчальних занять, орієнтованих на розвиток професіоналізму майбутніх викладачів в умовах магістратури, вимагає неабиякого й особливого психолого-методичного забезпечення, активного використання досвіду талановитих колег, їхньої майстерності педагогічного спілкування за формулою "тепло – тепло", налагодження професійної співтворчості з аудиторією.

Професійний розвиток і саморозвиток викладача вищої школи залежить від того, наскільки сама особистість є суб'єктом, реальним творцем своєї професійної діяльності. Дане положення експериментально підтверджено, про що свідчать ціннісні орієнтації, що мають суттєвий вплив на всі її аспекти, і свідоме ставлення викладача до професії на основі педагогічного аналізу й характеристики його широкої мотивації.

У цьому контексті винятково важливе значення має визнання особистісної своєрідності кожного майбутнього викладача, його права на самостійну траєкторію свого професійного шляху, реального самоаналізу потреб у професійному розвитку. У зв'язку з цим виняткового значення набуває прогностична орієнтація керованої самим викладачем стратегії професійного розвитку й саморозвитку в умовах навчання в магістратурі. Тому магістранта, як майбутнього викладача, в перші дні професійної підготовки слід визнавати суб'єктом, реальним творцем власного науково-педагогічного професіоналізму.

Педагогічна діяльність викладача передбачає головним чином не вплив на студентів, а взаємодію з ними. Накази, загрози, покарання, вплив з позиції сили завжди викликає у студентів супротив. Це одночасне поєднання науки і мистецтва. У цьому процесі викладач виступає як дослідник.

Його роздуми нагадують пошук відповіді на складні професійні запитання зусиллями розуму, волі й культури, виявляючи при цьому індивідуальне мистецтво. Теорія і практика поєднуються тут з метою спільного зі студентами професійного співтворення й професійного взаємозбагачення. Відбувається такий процес завжди легко і просто для студентів, але складно і важко для викладача. У свій час К.Ушинський для себе вивів таке професійне кредо: чим важче вчителю, тим легше учневі, що стосується й викладача вищої школи. Спрацьовують тут і полеміка, і конструктивний діалог, і переконливий досвід, і спостережливість, і співставлення.

І шана за це викладачу-теоретику з його конкретними умовиводами й висновками про те, за яких педагогічних умов теорія успішно впливає на практику. Для майбутніх спеціалістів, випускників вузу важливо отримати від викладача відповіді на злободенні запитання, які на практиці слід розв'язувати грамотно й оперативно.

У філософії існує цікава закономірність: якщо особистість студента – це розвивальна система, то це означає, що його професійне мислення має відповідати сучасному науково обґрунтованому філософському закону – розвитку систем. Втім, традиційно в посібниках педагогіки вищої школи ще й досі теорія навчання й теорія виховання розглядаються як різні й окремі розділи, що не сприяє цілісному уявленню про професійний розвиток майбутнього спеціаліста в будь-якій галузі, а особливо – в освітній. Педагогічна наука має довести, що єдиний процес професійної підготовки не може здійснюватись "через паркан" односторонніх підходів до розвитку професійного мислення майбутніх фахівців.

Традиційно також майже в усіх підручниках з педагогіки вищої школи існує роздільне уявлення про методи формування професійної свідомості й педагогічної дії. Втім, професійна дія викладача у відриві від свідомості насправді є демагогія. Хіба можна уявити викладача за межами таких функцій як дослідник, організатор живих контактів з науковцями, студентами, їхніми батьками; практичний психолог, вихователь професійної культури і свідомості, проектувальник, перетворювач людських стосунків, соціально-моральних реалій тощо? Його «наукова раціональність і сьогодні зберігає високий ціннісний статус і набуває нових соціальних функцій» [2, с.241].

Розвиток основних теоретичних підвалин та побудова системного уявлення про магістерський педагогічний процес неможливі без урахування трьох важливих аспектів: закону часу і положення суспільства в ньому; закону простору, що передбачає врахування специфіки регіону, характеру взаємодії і стану освітньо-інтелектуальної діяльності (у великих і малих агломераціях); закону онтогенезу, що враховує особливості розвитку індивідуальності у конкретному середовищі.

Принципове значення має розгляд магістерського педагогічного процесу як цілісної системи формування особистості в специфічних умовах її життєвої діяльності – у сфері вищої професіоналізації. Найхарактернішими особливостями цієї сфери є невимушене, випереджальне професійне й наукове самовиявлення, вільний вибір форм і засобів діяльності, використання їх на свій розсуд, керуючись внутрішніми мотивами.

Тому магістерський педагогічний процес не можна ототожнювати з навчальним, його більш логічно розглядати як процес професійно-творчої взаємодії, в якій найважливішу роль відіграють феномени професіоналізму, емпатії, атракції, рефлексивної саморегуляції тощо.

Магістерська аудиторія – це професійне об'єднання на основі спільної захопленості професійно-творчою діяльністю, яке за своєю формою більше схоже на спільноту з розв'язання важливих для розвитку професійного потенціалу ситуацій і теоретико-педагогічних завдань. Таке об'єднання заперечує функціональний підхід до особистості магістра, однокісність, фрагментарність, інтелектуальну переважаність педагогічного процесу.

Важливими принципами педагогічного процесу є його інноваційність, індивідуалізація, добровільність, пріоритет співтворчості, єдність розвитку і саморозвитку, емоційна привабливість міжособових стосунків.

У зв'язку з цим методика магістерського педагогічного процесу не може бути нормативною. Вона будується на пізнанні та урахуванні вершинних досягнень і напрямків магістерської спеціальності, мотивації і побажань, настрою і психологічного стану магістерської аудиторії, що стимулює викладача перебудовувати власні методичні підходи залежно від ситуації. Відсутність загальних і єдиних підходів, точних навчальних планів і методів є важливою умовою забезпечення творчої свободи методики. Методи-

чні рекомендації розробляються й оновлюються на основі сучасних наукових поглядів на професію відповідно до змін, що відбуваються в житті суспільства.

У магістерському педагогічному процесі магістри не просто відтворюють те, що засвоюють (наприклад, культуру чи соціальний досвід). Завдяки своїй унікальності, неповторності вони їх розвивають, доповнюють і вдосконалюють. В цьому полягає закон творчої професійної поведінки і особливість методики педагогічного процесу в умовах магістратури, яка будується на вслякому заохоченні різнобічного професійно-творчого самовиявлення магістра, багатстві вражень, створенні спеціальних передбачених і «спеціально збудованих оптимальних ситуацій», які є джерелом продуктивної творчої діяльності і професійної спільності.

Оптимальне функціонування магістерського педагогічного процесу забезпечується здатністю і вмінням його організаторів «притягати талантом», залучати магістрів до власної системи цінностей, насичувати педагогічний процес такою професійно-творчою діяльністю, яка має велике духовне, соціальне й науково-педагогічне значення.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Вказані особливості магістерського педагогічного процесу зумовили побудову його цілісної структури з урахуванням таких чотирьох положень:

1. Цілісна особистість викладача формується в неподільному педагогічному процесі і передбачає гармонію педагогічних впливів.

2. Термін «процес» означає рух, прямування до кінцевої мети – до професіоналізму.

3. Педагогічний процес у магістратурі рівнозначний терміну «творчий процес».

4. Педагогічний процес, орієнтований на розвиток професіоналізму викладача ВНЗ має будуватися на пізнанні його внутрішнього світу і на законах творчої поведінки, коли магістр не відтворює те, що засвоює, а в силу своєї унікальності бере участь у якісному розвитку здобутих ним знань, культури і самого себе, коли педагогічний процес залежить від складу його учасників і характеру взаємовідносин між ними.

Ці та інші вихідні позиції й провідні ідеї дають підстави розглядати магістерський педагогічний процес як процес цілеспрямованого духовного взаємозбагачення викладачів і магістрантів в умовах сприятливого психологічного клімату взаємин, діалогічної культури, інтелектуальної співтворчості.

Таке визначення педагогічного процесу пояснюється його особливою метою, завданнями, функціями та призначенням. Цей процес покликаний створювати умови для повного самоствердження духовних сил його суб'єктів, надавати максимальну свободу творчого просування, пробуджувати у студентів прагнення займати власну позицію відповідно до свого професійного самовизначення й конкретизувати його в таких поняттях як спрямованість вищої школи в майбутнє, підвищення соціального статусу майбутнього спеціаліста з вищою освітою, його професіоналізму, реалізація життєвих планів, системи близьких цілей, способів їх досягнення.

Список літератури:

1. Андрущенко В. П. Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір /В. П. Андрущенко, Т. В.Андрущенко, В. Л.Савельєв. – К.: «МП Леся», 2014. – 460 с.
2. Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія/В. Г.Кремень, В. В.Ільїн.– К.: Педагогічна думка, 2012.– 368с.
3. Романовський О. Г, Підготовка конкурентоспроможної управлінської гуманітарно-технічної еліти: монографія /О. Г.Романовський, О. С. Пономарьов, Т. В.Гура та ін. /за ред. О. Г.Романовського та О. С.Пономарьова. – Х.: НТУ «ХП», 2014. – 324 с.

4. Руссол В. М. Вивчення рівня професійної культури і потреб учителів як умова оптимізації післядипломної освіти // Обрії. – 2001. – №2.

Reference

1. *Andrushchenko V.* (2014), “Constitutialization of Europe education space: axioloical dimension”, Kyiv, 460 p.

2. *Kremen V.*(2012), “Synergetics in education: anthropocentrism scope: monograph”, Kyiv, Pedahohichna dumka, 369 p

3. *Romanovskyi O., Ponomarov O., Gura T.* and others (2014), “Training of competitive managing humanitarian-technical elite: monograph”, Kh.: NTU “KhPI”, 324 p.

4. *Russol V.* (2001), “Learning of professional culture level and teachers requests as a condition of postgraduate education improvement”, Obrii, V.2

Стаття надійшла до редколегії: 2.10.2016